

57. מהותה של משפחה

להקים משפחה. אני חושב שזהו אחד מן התפקידים היפים ביותר שאדם יכול לקבל על עצמו. אדית לא רק עודדה אותי לכתוב את הספר הזה, אלא נתנה לי את הטוב שבמשפחה על ידי חיינו המשותפים הנמשכים זה עשרות שנים.

שורשי ממשפחה ענייה אבל חמה מאוד. הקשיים המרובים שהורי, אחי ואנוכי עברנו, בוודאי איחדו אותנו ויצרו אקלים מיוחד של חום אנושי הקיים עד היום בין אחי בברזיל, משפחותיהם בברזיל ובינינו כאן בישראל.

אדית הייתה חברתי הרצינית ביותר בתקופת בחרותי בברזיל. עם חלוף השנים וחיינו המשותפים הפנמתי מהו המבנה הנכון למשפחה איתנה ומנוהלת בחכמה. חושבני שהודות לבסיס שקיבלו מהוריהם, בלומה ויוסף פריזל, אדית ואחיה, זיגי ורות, הם אנשים מיוחדים עד עצם היום הזה. בהגיעם מגרמניה הנאצית לברזיל אחרי "ליל הבדולח" (נובמבר 1938), כאשר הנאצים שרפו בתי כנסת, חנויות וספרים של היהודים, חיפשו בני הזוג פריזל אחר עולם טוב יותר. הם מצאו אותו, השקיעו הרבה עבודה ומאמצים, והצליחו להנחיל לילדיהם את התוכן של משפחה יהודית מסורתית אמיתית. יוסף השתתף, אישית, בטיפוח הציונות הברזילאית בסאו פאולו. זיגי, רות ואדית הצטרפו ב-1948 לתנועת הנוער הציונית דרוור בתקופת הזהב שלה, כאשר הוקמה מדינת ישראל. הדברים התרחשו במהירות

עצומה. הילדים עלו לישראל. שנים לאחר מכן הזוג פריזל שוב היגר, הפעם לארץ יותר "שלווה"... ישראל. הם הסתגלו היטב, חיו 15 שנים בתל-אביב ובשנות חייהם האחרונות בברור חיל.

אין לי ספק שאדית קלטה הרבה מהמעייין הזה, משפחת פריזל, ואני נהניתי מכך. אדית נתנה לי את ה"דחיפה" לצאת ללמוד היסטוריה כללית והיסטוריה יהודית באוניברסיטת תל-אביב ב-1964. גיליתי "ים" של ידע על ההיסטוריה היהודית!

ומה בנוגע לתפקידי הציבוריים? לא הייתי משיג דבר מבלי תמיכתה. היא ראתה בקריירה הציבורית שלי הגשמת פוטנציאל והתגייסה לתת את מקסימום הסיוע. זה לא קל, אבל עלי להודות באמת הזו.

לחיות יחד במשך עשרות שנים זו אמנות. אבל לדעת איך לחיות יחד כאשר הכול מתרחש מהר ומלא ברגש, זו יצירה מושלמת. אפשר לרשום פטנט על זה...

לא תמיד אנחנו תמימי דעים בראייתנו את המתרחש. דמוקרטיה טוטלית. אך כאשר יש אפשרות "להיפתח" למישהו ברגע הנכון, יש לזה משקל וערך מיוחדים. האם שני הצדדים רואים את אותם דברים? מי נתן לי רשות להביע כל זאת בפומבי? טוב, כמה ספרי זיכרונות יכול אדם לכתוב? אז תרשמו זאת, כמעט כמו פטנט...

וביום-יום? הדברים לא מתרחשים בעצמם. מישהו חושב ובונה. הוא יודע להדריך את המשפחה באהבה ובמסירות. לא די להיות מאוזן או בעל חינוך טוב או השכלה טובה. חכמת החיים נמצאת בחיים המשותפים וברצון לקיים דו-שיח בהבנה וברוך,

תמיד ביד בטוחה ולא להניח שהבעיות ייפתרו מעצמן. יחד עם אדית מצאתי את הדרכים לדעת "מי הוא מי" בספרות העולמית, בעולם האופרות והמוזיקה הקלאסית. יחד למדנו להכיר, למשל, את הקונצרטים לכינור של ויוולדי אשר עד היום אני מרבה להאזין להם. ואילו אדית יודעת להעריך כאשר אני שומע את הטנגו שלי. אינני בטוח שהיא אוהבת טנגו אבל היא מתנהגת כאילו היא אוהבת. וכדורגל? נכון ששנינו מאוהבים בכדורגל הברזילאי וכמו כן בכדורגל האירופי. לכן איננו מעדיפים קבוצה מסוימת בכדורגל הישראלי. בארץ יש כל כך הרבה דברים שאפשר לאהוב, אבל כדורגל? למרות שהיא בעד קבוצת קורинטיאס ואני בעד קבוצת סאו פאולו, כמו אחי; איני זוכר שלא קיבלתי את ארוחת הצהריים כאשר קורинטיאס הפסידה במשחק...

בקיבוצנו, במרוצת השנים, אדית פעלה תמיד מאחורי הקלעים ובחרה לא להבליט את עצמה. לדעתי, לו רצתה הייתה יכולה להיות אחת מן המנהיגות בקהילתנו ואולי הייתה מגיעה גבוה יותר, אבל היא נתנה עדיפות לדברים אחרים. את סיבותיה היא שומרת לעצמה. אדית השאירה את התעסוקה הזו לי ולאחרים. תוצאותיה של צורת מחשבותיה אלה ניכרות במבנה החיובי של משפחתנו.

בשלב זה של חיי, כאשר כמעט בכל יום אני נזכר במשהו, הגעתי למסקנה שהיה עלי להתעקש על מנת שאדית תגשים משהו משמעותי יותר בתחום המקצועי. לא הייתי צריך לאפשר לעצמי את כל ההזדמנויות על מנת שאופיע כאן ושם ביודעי שהעורך מובטח – הטיפול היומיומי במשפחתנו, החיים היומיומיים בקיבוץ.

עלי לציין שכאשר נשלחתי לברזיל כשליח עלייה וכקונסול כללי, אדית השתתפה במשימות הללו בצורה פעילה, הוסיפה את מגעה המיוחד ותרמה בכל הקשרים עם הקהילה היהודית הברזילאית וידידנו הברזילאים. היא שותפה מלאה להצלחת עבודתי.

כפי שכבר ציינתי, אדית רואה את הדברים בצורה שונה משלי. אינני מצליח להיפרד מהעבר, תמיד מלא געגועים, חולה געגועים. והיא? העבר? מה פתאום? האדם צריך להיות מציאותי – "לחם הוא לחם, גבינה היא גבינה" (פתגם ברזילאי), להתמודד עם הבעיות כאשר הן מופיעות. אין טעם לבכות על העבר, אין טעם להתמסר לאשליות... ("לו הייתי הולך בדרך אחרת"... "לו עבדתי בשטח אחר"... "לו הכרתי אנשים אחרים ולא אלה"... "לו, לו, לו..."). אדית לא חושבת כך... ללמוד מהעבר – כן; אבל יש "להסיע את החשמלית הלאה" (גם זה פתגם ברזילאי).

אפשר ללמוד פה ושם, אבל לא לחזור על הטעויות; יש להיות מציאותיים כי החיים לא מתנהלים על פי רגשי הגעגועים... כזו היא, טוב שהיא כזו ושתמשיך להיות כזו. חלמנו.

כאשר אהיה זקן

אמצא אותך, זקנה, בדרך.

גִּלְרָמָה אֶלְמִיָּדָה, כל השירה, פרק 2, עמוד 13.